

DESPRE JURIZARE, LA UN PROIECT DE ARTĂ PLASTICĂ ÎN ANUL 2018

GHEORGHE MÂNDRESCU*

RIASSUNTO. *Sulla giuria, a un progetto d'arti plastice nell'anno 2018.* Non mi sembra un falso problema, dopo cinquant'anni di sorveglianza e ripresa di quello che esce dal Vaso di Pandora, servendo alla rappresentazione di un programma ideologico, dittatoriale, il problema della scelta di un lavoro d'arte, creato liberamente, senza barriere e con la speranza che porta un messaggio valoroso, quale rimarra per il futuro. Il modo in cui lo facciamo oggi, vuole esprimere anch'esso la separazione da questo passato recente, malefico, sottoposto a una propaganda per un sistema che si è dimostrato utopico, e quale vogliamo, o non vogliamo, ha lasciato tracce profonde. Non basta dire che vogliamo essere differenti, e con questo pensiero tutto si risolve. Nell'arte rispettare il gusto della maggioranza diventa spesso dannoso, esprime l'apprezzamento della mediocrità in nome della quale, la storia ce lo dimostra, si sono sacrificati tante idee che sono sparite, o sono stati obbligati di aspettare decenni o secoli. Ci proponiamo alla giuria di nuove creazioni, e vogliamo dare soddisfazione a una maggioranza mediocre, dominante, o desideriamo un'apertura quale porti verso il futuro, che ci offre qualcosa che noi i molti non possiamo vedere oggi ma aspettiamo di darci gioia domani? Il comunismo non ha permesso nemmeno la propagazione nella grande massa di alcuni successi quali l'intero mondo ha riconosciuto allo spirito uscito dallo spazio romeno (vedi il caso di Constantin Brâncuși. La scultura „La saggezza della terra” non ha avuto ecco a un intero popolo quale, oggi, non ha riuscito di raccogliere nemmeno un euro/rumeno per godere noi e i nostri successori di un opera quale nel mondo occidentale vale decine di milioni di euro). Per non allungarci troppo, desideriamo un nuovo approccio verso il rifacimento della vera scala valorica, dopo più di mezzo secolo in cui le giurie erano supervisionati totalmente dal Comitato di Cultura ed Educazione Socialista - il braccio decisionale del Partito Comunista Romeno, sezione locale oppure nazionale.

Parole chiave: *giuria nella dittatura, il Comitato di Cultura ed Educazione Socialista, propaganda, manipolazione, rifacimento della scala valorica, Brâncuși.*

* Conferențiar universitar. Departamentul de Istorie Medievală, Premodernă și Istoria Artei, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, isir.cluj@gmail.com

După cincizeci de ani de supraveghere și preluare a ceea ce iese din Cutia Pandorei, slujind reprezentării unui program ideologic, dictatorial, problema alegerii unei lucrări de artă, creată liber, fără bariere și cu speranța că aduce un mesaj valoros, ce va rămâne pentru viitor, nu mi se pare o falsă problemă. Modalitatea în care o facem azi, vrea să exprime și ea desprinderea de acest trecut recent, malefic, supus unei propagande pentru un sistem ce s-a dovedit utopic și care vrem, nu vrem, a lăsat urme profunde. Nu ajunge a spune că vrem să fim altfel și cu acest gând totul se rezolvă. În artă a respecta gustul majorității devine adesea dăunător, exprimă aprecierea mediocrității în numele căreia, istoria ne-o arată, s-au sacrificat atâtea idei ce au dispărut sau au fost obligate să aștepte decenii sau secole. Ne propunem la jurizarea unor noi creații să dăm satisfacție unei mediocre majorități dominante sau vrem o deschidere care să ducă spre înaintea, să ne ofere ceva ce noi cei mulți nu putem vedea azi, dar așteptăm să ne bucure mâine? Comunismul nu a permis nici propagarea în marea masă a unor reușite pe care lumea largă le-a recunoscut spiritului ieșit din spațiul românesc (vezi cazul Constantin Brâncuși. Sculptura Cuminenia pământului nu a avut, azi, ecou la un întreg popor ce nu a reușit să adune nici un euro / român pentru a ne bucura noi și urmașii noștri de o operă care în lumea occidentală valorează zeci de milioane de euro). Ca să nu lungim, după mai bine de jumătate de secol în care jurizările erau supervizate de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă – brațul decizional al Partidului Comunist Român, secția locală sau națională, ne dorim o nouă abordare pentru a ne deschide spre refacerea adevăratei scări valorice.

La treizeci de ani de la căderea dictaturii țara este plină de inițiative, care nu putem să nu recunoaștem, au impus prea mult kitsch – expresie a diletantismelor lansate cu emfază. Față de primii ani de după 1989, în ultimul timp se încearcă o nouă abordare a selecțiilor. Să vedem cum, în multe locuri, se propune jurizarea. Primăriile și Consiliile locale dornice să-și înfrumusețeze localitățile cu opere de artă, într-o dezbatere internă greu de definit în ce privește criteriile, propun niște nume spre a fi invitate să facă parte din juriu. Tot ei lansează tema pe care sunt dispuși să o finanțeze (o sumă fixă bineînțeles rezultând din calcule bugetare). Se anunță prin presă ziua concursului și data când pachetele sigilate trebuie să fie prezente la sediu – respectarea secretului este o condiție esențială. Cei ce au acceptat să facă parte din juriu sunt prezenți la sediul primăriei în ziua desemnată. Își aleg un președinte și abia atunci este permisă deschiderea pachetelor pentru a se începe jurizarea în manieră democratică. Urmează un timp al viziunilor și mai puțin al consultărilor pentru a nu dăuna votului democratic. Timpul din dimineața respectivă e desigur limitat și urmează perioada acordată reflecției. Fiecare jurat se retrage într-un colț și pe baza criteriilor anunțate de primărie acordă note. Președintelui ales la prima oră nu-i rămâne decât să facă totalul. Totul se termină

colegial la un prânz. De față este și un oficial al primăriei care precizează condițiile legale și financiare. Rezultatul se comunică imediat primarului și consilierilor care îl acceptă sau nu.

Asupra acestui tip de abordare am dorit să reflectăm.

Oare Papa Iuliu al II-lea când a ales operele pe care le admirăm astăzi, realizate de un Bramante, Rafael, Michelangelo, cum a procedat? Care era atmosfera epocii, preferințele? Este adevărat că tema și personajele biblice erau unanim cunoscute până în cele mai mici localități, prim intermediul bisericii (azi ce ne-a rămas în formarea majorității, să zicem despre istoria națională, după școala și îndochinarea manipulată de dictatură?). Dar să revenim la epoca lui Iuliu al II-lea. În jurul Vaticanului a existat mereu o grupare de teologi și intelectuali, elita vremii, care au sugerat teme și puncte de plecare cărora artiștii le-au dat viață. În jurul acestor intelectuali apreciați și răspândiți pe tot teritoriul s-au cristalizat informațiile despre talentele ce apăreau în centrele artistice, în atelierelor marilor personalități. Printre erudiții care au creat această bază de discuții și idei se aflau franciscanul Marco Vigerio și Edigio de Viterbo ce fusese elevul marelui părinte al umanismului Renașterii, Marsilio Ficino de la Florența în secolul XV (secol al lui Botticelli, Ghirlandaio, Perugino ș.a.). Atunci s-a creat acel univers cultural pe care apoi Papa Iuliu al II-lea l-a avut la îndemână la momentul marilor sale inițiative. Aceea era starea de spirit dominată de elite și dominantă în epocă¹. Artistul, marele creator ales se simțea cu adevărat respectat și ferit de orice restrângeri. Într-o scrisoare din 1523 „ Michelangelo își atribuie tot meritul planului ambițios al acestei opere, scriind că, deși proiectul inițial îi păruse «sărac» Papa i-a dat«o nouă comandă», de a face tot ceea ce «dorește... ceea ce l-ar mulțumi»”².

Făcând un salt în timp până în secolul XX, pentru a înțelege rolurile schimbate în pas cu revoluția industrială și tehnologică, în epoca dominației ideologiilor, să vedem cum este privită și folosită imaginea astăzi.

În anul 1922 marele publicist american Walter Lippmann în studiul său *Public Opinion*, „...destinat a deveni rapid un punct de referință între studiile de istoria comunicațiilor, sublinia cum prin afirmarea instrumentelor de control a orientării opiniei publice se poate individualiza «adevărată revoluție a timpului modern», mai mult decât cea economică, politică, socială. Cartea lui Lippmann sublinia, de fapt, cum războiul a rupt echilibrul internațional ale unei societăți elitiste, deschizând definitiv porțile societății de masă... Ideea fundamentală a noii teorii privind opinia publică pe care tânărul dar strălucitul savant de la Harvard o susținea, sublinia că: «ceea ce individul face se bazează nu pe cunoașterea sa directă și sigură ci pe imagini care se formează

¹ Enrica Crispino, *Viața și opera lui Michelangelo*, Adevărul, Biblioteca de artă, Adevărul Holding, București 2009, pp. 92-94.

² *Ibidem*.

și îi sunt date[...]. Felul în care lumea vine imaginată determină în orice moment comportamentul său uman»³. Andrea Ragusa remarcă în continuare că Lippmann ajunge la a concluziona că: „...utilizarea unor masive mijloace de comunicare, cu o propagandă răspândită la nivelul capilor, putea să intervină, să orienteze și să îndrepte într-un sens diferit față de un prim moment autonom, opinia publică în general sau segmente ale acesteia”⁴.

Dacă Walter Lippmann comenta în 1922, în vest, apariția instrumentelor de manipulare a deciziei maselor, în est, un precis observator bolșevic, se evidențiază a fi Serghei Stepanovic Chacotin, ce are considerații analoge⁵. La un an după publicarea volumului lui Lippmann, în 1923, când Lenin era încă în viață, Chacotin în lucrarea: „*Principii și metode în industrie, în comerț, în administrația publică și în politică*”, ne prezintă propria convingere privind importanța faptului că «imaginile care se sculptează în capul unei persoane» pot influența comportamentul individual și de grup: «frecvența repetare a unui stimul ce se percepe având caracter vizual sau auditiv, se imprimă involuntar în suflet, fixează în memorie imaginea percepută care poate, într-un moment adecvat să devină un stimul suficient pentru acțiunea pe care autorul inițiativei publicitare dorește să o înfăptuiască»⁶. (n.n. Nu pot să nu mă gândesc la „perseverenta” publicitate de azi, pe toate canalele mass-media).

Într-o epocă în care totul este prea supus dominației banului, opera de artă este frecvent văzută ca un produs al regulilor pieței, asemenea celor ieșite din industrie sau agricultură și se încearcă evaluarea ei printr-o „democrație a aritmeticii”, așa cum am văzut în analiza sistemului de jurizare practicat pe scară largă azi. Această abordare face ca marii creatori să existe în umbra unei circulații masive a valorilor acceptate de diletanți. Absența unei scări a valorilor, firesc prezentată prin informarea tuturor, a diluat și a făcut să scadă prestigiul însăși a creației artistice unice. În fața acestei realități se cere și aș vrea să mă refer la o alternativă.

Primarul și consilierii recunosc că în marea lor majoritate nu sunt cunoscători ai domeniului și vor să lase răspunderea pe umerii juriului format ad-hoc. Și atunci de ce nu s-ar începe cu invitarea unui specialist recunoscut, desemnat direct ca președinte al viitorului juriu, cu autoritate decizională și care să ofere soluția primăriei. O condiție, pe care o văd determinantă, ar fi renunțarea la baremul, suma x, pe care primăria îl declară ca neputând fi depășit. Încorsetarea într-o sumă lansată dinainte mi se pare o

³ Andrea Ragusa, *Profilo di storia della comunicazione politica in Italia*, Piero Lacaita Editore, Manduria-Bari-Roma 2008, p. 133.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Andrea Ragusa, *I linguaggi della politica contemporanea*, Piero Lacaita Editore, Manduria-Bari-Roma 2006, p. 147

⁶ *Ibidem*, p.133.

jignire adusă creației originale. Juriul de specialiști face parte din această lume și cunoaște foarte bine circulația valorilor. Bariera fixată de un grup de nespecialiști nu se justifică, dimpotrivă. Să zicem că evaluarea finală ar depăși cu 10-20% propunerea contabilicească fără criterii. Ar fi atât de mare paguba în fața unui câștig impus de valoarea artistică ce în timp ar aduce mult mai mult câștig tuturor, și aceasta sub multiple aspecte?

Subiectivismul de care poate fi acuzat președintele juriului aduce infinit mai puține daune. Mai mult, președintele specialist are între prerogativele sale dreptul de a desemna un juriu de 7-9 persoane, specializate și ele în domeniu. Aceștia împreună vor defini tema, vor stabili regulamentul și vor desemna grupul de artiști consacrați, ce vor fi invitați cu prioritate. Ar fi ca și cum am folosi experiența din vremea lui Iuliu al II-lea când șefii de bottega erau artiștii cei mai respectați. Și să nu uităm că în ateliere creșteau și se formau viitorii maestri, ce au și ei libertatea de a participa la concurs. Deci invitarea maștrilor de azi nu eclipsează, ci sprijină participarea liberă și a elevilor. Invitarea și discuțiile libere cu maștri aleși nu trebuie să fie trecută la capitolul secretomaniei ce ne bântuie azi. O primă etapă din acest tip de jurizare ar trebui să se încheie cu o expoziție de proiecte desenate, care să fie la dispoziția publicului. Repet, participarea este liberă pentru orice artist, chiar dacă invitația juriului a fost făcută maștrilor. Specialiștii în baza spiritului deontologiei profesionale vor face în final alegerea, vor invita pe cei aleși să-și prezinte machetele, proiectele. Abia atunci se va alege câștigătorul și se va stabili prețul lucrării. Acestea toate îndeplinite, președintele juriului va oferi propunerea și motivarea Primarului și Consiliului.

Fiind cei care au comandat lucrarea, primarul și consilierii pot să o accepte sau nu, dar o nouă jurizare ar trebui să urmeze aceeași cale, invitând un nou președinte specialist.

Elitele trebuie să fie respectate într-o democrație. Ele sunt produsul cel mai bun al națiunii și se impun tocmai prin profesionalism, cinste, onoare și demnitate.